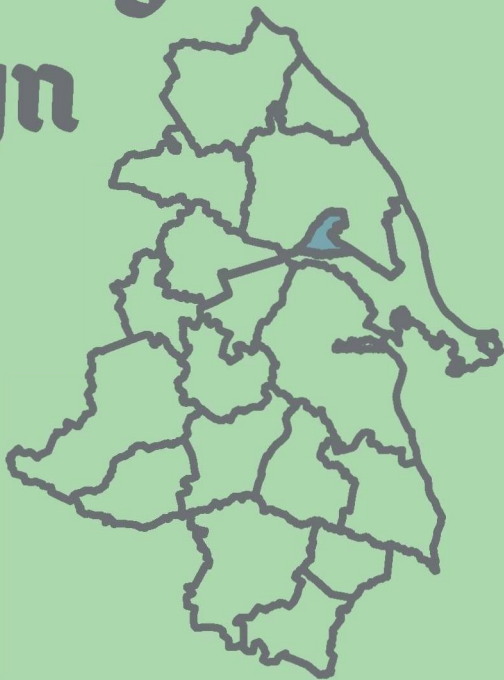

Kulturarv

Hjulby Sogn

Hjulby Sogn

Hjulby Sogn er - målt på areal - Nyborg Kommunes mindste sogn. Sognet omfatter byen Hjulby og de omkringliggende marker.

Hjulby Sogn er omgivet af nabosognene Aunslev, Vindinge, Skellerup, Kullerup og Nyborg. Sognet gennemskæres af jernbanen og afgrænses mod syd af motorvejen.

Hjulby Sogn var oprindeligt et kystsogn med hovedby i Hjulby. I starten af 1200-tallet blev byen Nyborg anlagt på Hjulby Sogns kyststrækning, og derefter mistede Hjulby Sogn efterhånden sin størrelse og sin betydning som magtcentrum.

Centrum for produktion i jernalderen

Hjulby har en endnu kun delvist udgravet fortid. Meget ligger endnu gemt under mulden, og derfor er hele området mellem motorvejen, jernbanen, Odensevej og Tunnelvej udpeget som et kulturarvsareal af national betydning.

Arkæologiske udgravninger har åbenbaret en værkstedsbebyggelse øst for Hjulby. Fund af redskaber og produktionsmaterialer tyder på, at der fra 600-tallet er blevet produceret både benredskaber, tekstiler og smykker i Hjulby. Produktionen har formentligt stået på indtil omkring år 1200.

At det netop var i Hjulby, at man i jernalderen havde en specialiseret produktion af tekstil og smykker, skyldes formentligt byens placering. I Hjulby var der adgang til ferskvand, nærhed til bæltet - og dermed søhandelen - og en beliggenhed på Fyns primære handelsvej.

Underlag og smelteklump fra produktion i værkstedsområde ved Hjulby. Foto: Odense Bys Museer,

Nyborgs forgænger?

I den tidlige middelalder udviklede området omkring Hjulby sig til et politisk magtcentrum. Der findes flere kongelige breve og diplomer, der er udstedt fra Hjulby.

Fra 1180 har vi således et brev fra kong Valdemar den Store, og fra 1183 et lignende brev fra Valdemars efterfølger, kong Knud. Begge breve er udstedt fra Hjulby. Man formoder derfor, at kongen har ejet en eller flere gårde i byen, og at der måske i slutningen af 1100-tallet har ligget en kongsgård i Hjulby.

Man har endnu ikke fundet spor af en eventuel kongsgård, men ud fra diplomerne kan man konkludere, at Hjulby i en periode, frem til færdiggørelsen af Nyborg Slot, har fungeret som det sted på Østfyn, hvor kongen samlede sine mænd omkring sig.

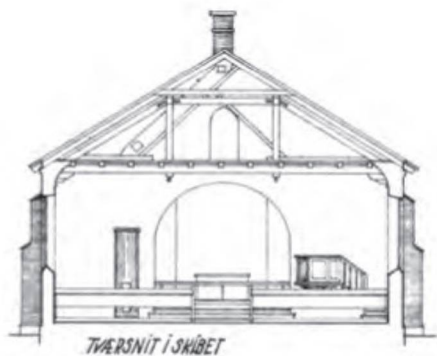
*Den begravede viking fik sine våben med i graven.
Foto: Odense Bys Museer.*

Kirke med kachelovn og skorsten

Hjulby Kirke er opført i 1883. Den blev bygget som en filialkirke til Vor Frue Kirke i Nyborg. Vor Frue Kirke ejede Hjulby Kirke frem til 1957, hvor Hjulby Kirke blev selvejende og igen – for en tid – blev centrum i sit eget sogn.

Hjulby Kirke er oprindeligt opført med skorsten og kachelovn. Ifølge opmålinger fra 1954 stod skorstenen inde i selve kirkeskibet – lige over for prædikestolen. Skorstenen og kachelovnen blev nedtaget, da man i 1954 overgik til elektrisk opvarmning.

Før Hjulby Kirke blev bygget, måtte byens beboere gå til Nyborg for at komme i kirke. Byens oprindelig middelalderkirke blev nemlig nedlagt i 1555.

Tegning af Hjulby kirke med kachelovn og skorsten. Tegnet af Victor Hansen 1954. Landsarkivet for Fyn.

Kirketomten

Nutidens Hjulby Kirke ligger ikke det sted, hvor middelalderkirken stod. Kirketomten efter middelalderkirken ligger syd-øst for Hjulby mellem jernbanen og motorvejen.

Middelalderkirkens placeringen kan skyldes, at kirken var bygget i nærheden af en formodet stormandsgård, som der er fundet spor af tæt på kirketomten. Kirkerne fra den tidlige middelalder blev nemlig ofte opført af stormænd, der byggede dem nær deres egen gård.

Ud fra arkæologiske udgravninger vurderer man, at kirkebygningen havde en længde på ca. 22 meter, og at den var ca. 7 meter bred. Kirken stod på kampestensfundament og var belagt med rødt tegltag.

Ud fra antallet af begravelseslag på kirkegården kan man skønne, at kirken blev taget i brug i 1000-tallet. Middelalderkirken var dermed formentligt den ældste kirke i hele det område, der gik fra Hjulby og helt ud til kysten, hvor Nyborg i starten af 1200-tallet blev anlagt.

*Mønter fundet ved kirketomten. Formodentlig offergaver.
Foto: Mogens Bo Henriksen. Odense Bys Museer.*

Præst og konge på hugst i Hjulby

Den første kirke i Hjulby blev opført i middelalderen og revet ned i 1555. Kirkenedlæggelser var et almindeligt fænomen i tiden efter reformationen. Kirkerne blev ofte nedlagt, fordi der var for få i sognet til at betale skat til kirken.

Det var formodentligt også tilfældet i Hjulby. I hvert fald klagede sognepræsten i Nyborg til kongen over, at der ikke var tilstrækkeligt underhold til hans embede. Det førte til, at kongen i 1555 indlemmede Hjulby i Nyborg Sogn. Derefter blev Hjulby Kirke revet ned.

I præsteindberetninger fra 1623 berettes det, at kongen lod kirken nedbryde, mens han restaurerede sit slot i Nyborg. Så stenene fra Hjulby Kirke kan være genanvendt på Nyborg Slot.

*Hjulby Kirke.
Foto: Ole Friis.*

Kongens by

Hjulby nævnes første gang i 1180. Det sker i et brev fra kong Valdemar den Store til Skt. Knuds Kloster i Odense.

I 1100-tallet tilhørte Hjulby Kronen, og byen vurderedes i 1231 til at have en værdi af 9 mark guld.

I 1664 tilhørte de fleste af Hjulbys gårde stadig kongen, men i 1670'erne blev Hjulbys jorder opkøbt af den nyoprettede herregård, Raschenberg; vore dages Juelsberg.

I 1903 var det stadig ikke alle gårde i Hjulby, der var overgået til de enkelte bønderes ejerskab.

Hjulby by på det tidlige udskiftningskort 1792-94.

Den gemte landsby

Hjulby er i dag en bemærkelsesværdig by. Den oprindelige landsby blev i 1865 afskåret fra landevejen af den nyopførte fynske jernbane, og derved opstod der en by, der rummer to helt forskelligartede bymiljøer.

Stationsbyen nord for jernbanen bærer præg af det 20. århundredes arkitektur og ideer, mens den oprindelige del af Hjulby syd for jernbanen har bevaret sin karakter af landsby.

Mange af Hjulbys gårde ligger stadig, hvor de lå i 1700-tallet, og på trods af jernbanens opsplitting af Stationsvej er Hjulbys vejnet på udskiftningskortene fra slutningen af 1700-tallet stort set bevaret til i dag.

Landsbykarakteren i den sydlige del af Hjulby understreges af de mange små markstykker, der stadig dyrkes og bruges til græsning, inde mellem de gamle gårde og nyere huse.

Et af de mange små markstykker som giver landsbydelen af Hjulby sin helt egen charme. Foto: Østfyns Museer.

Jernbanen kommer til Hjulby

I 1865 etableredes Dronnings Louises Jernbane tværs over Fyn. Jernbanen forbandt Nyborg og Strib, og dens linieføring blev lagt lige nord for landsbyen Hjulby. I 1904 fik Hjulby sin egen station på banen.

Op til 1912 var Nyborg-Middelfart-Strib-banen enkeltsporet, så Hjulby Station blev anlagt som en "krydsningsstation", hvor to modsatrettede tog kunne passere hinanden.

I 1956 blev Hjulby Station, som den første i landet, omdannet til en fjernstyret station. Det betød, at signalgivningen blev automatiseret, og behovet for personale til betjeningen af stationen faldt.

Samfundsudviklingen førte til, at Hjulby Station i 1960 blev nedgraderet fra station til trinbræt, og i 1977 blev stationen officielt nedlagt. Den 27. maj 1979 gjorde det allersidste tog holdt i Hjulby. Hjulby Station blev efterfølgende nedrevet.

*Hjulby Station 1931.
Foto: Nyborg Lokalhistoriske Arkiv.*

Stationsbyen

Da man i 1882 opførte Hjulby kirke blev den opført nord for banen. Det var først efter at Hjulby fik egen station i 1904, at udviklingen af området omkring kirken for alvor tog fart. I løbet af den første del af 1900-tallet fik den tidligere så ensomt beliggende kirke selskab af en fremvoksende stationsby.

Også nord for hovedvejen udviklede Hjulby sig. Hjulby Skole blev opført i 1882, og den fik, efterhånden som stationsbyens voksede frem, følgeskab af en købmandshandel i 1908 og fra 1935 af byens gymnastiksal.

*Købmandshandelen ved Landevejen.
Foto: Nyborg Lokalhistoriske Arkiv.*

Kulturarvsmasterplanen for Nyborg Kommunes landdistrikter og centerbyer

Kulturarven er en rigdom, som alle kan få del i. Men man skal vide, at den er der, og kende historien, før kulturarven giver mening og værdi. Alle sogne i Nyborg Kommune rummer unikke historier, bevaringsværdige kulturmiljøer og en kulturarv, der stadig er aflæselig på landet og i byerne den dag i dag.

I 2020-2022 registrerer Østfyns Museer og Nyborg Kommune kulturarven i Nyborg Kommunes landdistrikter og centerbyer. Det gør vi for, at kulturarven kan skabe værdi for kommunens borgere og erhvervsliv.

For hvert sogn udgives en folder, hvori sognets historie og kulturarv præsenteres, så borgere, turister og andre nysgerrige kan få ny viden om fortiden på Østfyn.

Det er sådan en folder, du står med her.
God fornøjelse.

ØSTFYN^s
MUSEER

Nyborg
KOMMUNE